

Den osedvanliga

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr 51 November 1996

Fjärde årgångens nummer 12.

Redaktör och producent: Christian Lanciai,
Ankargatan 2 A, 41461 Göteborg.

Innehåll i detta nummer:

Slaskspalt om haverier m.m.	2
<i>Orientalen:</i>	
Doktor Sandy om "Den nya fronten"	3
Vad Koranen inte berättar om Muhammed	4
Problemet Turkiet-Armenien-Kurdistan-Irak-Iran etc.	5
Om kriget i Afghanistan	6
Eric Newby: En kort promenad i Hindukush	8
Sista ordet i Shakespearedebatten?	8
Rapport från Bokmässan	10
Henning Enedahl	11
En glad notis från Finland: Sandöboken återfunnen	12
Svensk-Finska föreningen	12
Henry Purcells mystiska död	14
Några filmer	15
Paradisresan - del 3 och avslutning	16
Torskresan, del 2 : Inter Rail hotat!	17
Peter Fleming och det stora spelet	20
Mordet på Panchen Lama	21
Nya Himalayaturer, del 10: En dag i Gangtok	21
Kort om den planerade Tibetresan i augusti 1997	24
Brev från Himalaya	24
Beethoven, av Johannes B. Westerberg	25

Månadens rubriker:

Doktor Sandy ställer diagnos på islam

Afghanistan i Focus

Fritänkaren underkänner Svenska Akademin (se Bokmässan)

Inter Rail hotat!

Samt här ett P.S. till Artikeln om Tibetresan:
Det kan hända att den flyttas till antingen maj eller september,
beroende på att vi gör allt vad vi kan för att resan skall lyckas.
Detta är en Press Stopp uppgift efter redaktionslut den 10.11.1996.

Fritänkaren beräknas utkomma med omkring 12 nummer årligen
på budgetbasis i anspråkslös form utan betalda annonser.

Lösnummerpris: 20 kr
Årsprenumerations: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)
Tvåårsprenumerations (rekommenderas) : 300 kr
Postgiro: 621 39 94 -4

Copyright © Letnany-förlaget

Slaskspalt om haverier m.m.

Vår inledningsartikel i förra numret har föranlett diverse tomatkastning, äggkastning, vilda demonstrationer och strejker, hot m.m. Vi vågar i ösregnet av neddimpande sopor försöka antyda för allmänheten att situationen inte är fullt så allvarlig som den verkar.

Att vi ansökt om statliga subventioner betyder inte att vi blivit direkt beroende av hallickar och förlorat vår yttrandefrihet. Det betyder inte ens att vi fått statliga subventioner. Det betyder egentligen bara att man bidragit med ännu en blankett till den stora statliga dokumentförstöraren.

Visserligen är vilket beroende som helst värt att undvikas till vilket pris som helst; men lever man en gång i världen som människa så är man dess värre beroende av sina medmänniskor så länge man lever, vare sig man är miljonär eller tiggare. En tidskrift är hopplöst beroende av sina prenumeranter. Om dessas resurser inte räcker till på grund av statliga skatter med moms och andra staffavgifter in absurdum bara för att man lever så finns det möjlighet att få statliga bidrag. Ätminstone fungerar det så i Sverige. I England är tidskrifter skattefria, där är ännu skattepålagorna mindre över lag då varje brittisk regering är pinsamt medveten om hur impopulärt det är med skatter (vilket svenska regeringar aldrig varit medvetna om, varför de sett sig nödsakade att försaka miljarder i resurser på att kontrollera och sätta dit fifflare, varpå de lyckats sätta dit en handfull småhandlare men låtit alla de stora kanonerna smita med sina statliga och kommunala fallskärmar) varför läsare i England även har råd att läsa vad de vill, vilket man inte har i Sverige.

Ett betydligt större hot mot Fritänkaren än statliga subventioner, som bara skulle ge mera luft under vingarna för tankefriheten, är då alla detta årets fem resehaverier. Det har varit katastrofernas år på resefronten. Den planerade traditionella turnén i våras för att hämta våren upp från Medelhavet skrinlades på grund av rigorösa förberedelser för sommarens planerade Tibetresa. Av den Tibetresan blev det bara pajad pannkaka på

grund av mest politisk turbulens, varför det bästa vi kunde göra var att uppskjuta den till nästa år. Att våren därmed inte blev hämtad från Medelhavet resulterade faktiskt i att det inte blev någon vår här i våras. För första gången någonsin pajade en vanlig resa till det närbelägna grannlandet Finland på grund av att cykeln pajade i Hertonäs och måste ledas tillbaka till Sverige. Sedan pajade höstresan på det mest försmädliga tänkbara sätt, då man blev slängd av tåget innanför det numera fredsälskande Jugoslaviens gränser, (som dock alltjämt lever under rigorösa krigslagar) berövad allt ens innehåll i medhavd plånbok, varvid andra medpassagerare råkade ännu värre ut. Årets femte pajade torskresa blev den för november planerade Indien-Nepal-séjournen: Aeroflot kunde garantera nedresa men icke återresa. Resan bokades redan den 11 juli, och den 21 oktober fick man fyra dagar före avresedatum vid personlig förfrågning det beskedet, att allt var klart för att flyga ner till Indien, men om man sedan ville flyga tillbaka igen efter en månad kunde man få vänta i ett år. Kort sagt, hellre än att riskera att bli slängd av ett flygplan i Kina, Mongoliet eller Sibirien, som man tidigare tvingats stranda i Jugoslavien, gav man fan i hela resan.

Därmed är dock förhoppningsvis alla årets haveriresor över. De har varit så många och så omfattande, att det faktiskt vore rimligt att förvänta sig bättre resor nästa år. Emellertid kan det år 1997 högst blir fråga om tre olika resor till Himalaya.

Doktor Sandy om "Den nya fronten"

"Jag är mycket ledsen över att vi tydligen inte får träffas i år. Men håll ut, min vän! - Din gamle doktor lever troligen även nästa år.

Som svar på din fråga om min syn på den nya orient-problematiken vill jag försiktigtvis ställa mig tveksam, då jag vet att du inte är ateist och då min naturliga ateism med åren blir alltmer grundmurad. Utan att gå in på detta, utan att alltså försvara min ateism eller anklaga någon monoteistisk religion, måste jag dock antyda en och annan sak som är alltför uppenbar för att kunna ignoreras.

Min kanske största motvilja mot monoteismen är att den tyvärr ofelbart ger anledning till partiskhet och passionerade, förhastade ställningstaganden. Trots min ateism kan jag dock ställa mig upp och försvara den judiska monoteismen för att den grundar sig på en god bok. Mycket i denna goda bok är inte så gott som det bästa, men det som är gott nog är ett för mig tillräckligt försvar för judendomen för alla tider.

Beträffande Koranen förhåller sig dock saken annorlunda. Det är en beundransvärt konsekvent aggressiv bok, som genomgående predikar lagens tillämpning med våld och som utesluter den kvinnliga delen av det mänskliga livet, (ömhet, kärlek, hänsyn, känslighet,) som om sådant bara var att betrakta som störande element i en monoteistiskt reglerad värld. Till detta kommer den praktiska intoleransen och dubbelmoralen. Islam predikar tolerans men är i praktiken den mest intoleranta av alla religioner.

Min största motvilja mot islam härrör sig emellertid från dess odemokratiska natur. Turkiet kunde bara bli en demokrati genom att rensa ut islam från statsapparaten. Islam kunde inte utrensas helt, och därför lyckades Turkiet aldrig helt bli en demokrati. Islam kan bara upprätthållas genom diktaturer. När ett muslimskt land blir demokratiskt sätts dess muslimska religion ur spel. De två är oförenliga. Det är märkvärdigt nog inte fallet med någon annan religion i förening med demokrati. Det är bara kommunismen som är behäftad med samma problematik.

Därför måste jag tyvärr som praktisk och saklig pragmatiker ställa den oavvisliga diagnosen, att den muslimska världen aldrig kan bli fri förrän den blir fri från islam. Om islam kan nöja sig med att existera utestängd från politiken, vilket var Kemal Atatürks strävan, så skulle islam kunna överleva, i synnerhet om den då ägnade sig åt att utveckla sådana former som Sufi, Ahmadiya och Bahai samt dansande dervischer, men politiskt har islam ingen framtid. Det är den, utan att vilja erkänna det, medveten om själv, varför den politiskt tar sig alltmer bakåtsträvande former i ren desperation, som i Algeriet och det senaste skräckexemplet talibanerna, i en sorts alltmer skenande självdestruktivitet, som svinen vid Gennesaret.

Det är intressant att analysera hur världen har förändrats politiskt sedan 1989, men egentligen har den inte förändrats. Fronterna har bara förskjutits. Fronten gick under det kalla krigets dagar tvärs genom Europa. Nästan hela Asien var förenad med Sovjetunionen och hela Östblocket mot den fria världen väster om järnridån, med endast några öar ute i mörkret: Hongkong, Israel, Kuwait, Singapore och Indonesien. Detta mörker har kraftigt reducerats genom att Sovjetunionen övergått till de vita med hela östblocket - det är nästan oundvikligt att Ryssland går med i Nato på grund av de växande hoten från det muslimska Asien och Kina. Medan för tio år sedan ryssarna var skurkarna i Afghanistan är ryssarna idag på rätt sida mot de talibanska terroristerna. De länder som idag befinner sig på "fel" sida om fronten, och som alltså gör att fronten fortfarande existerar, är egentligen bara Iran, Irak, Syrien, Sudan, Libyen, Kina, Burma, Nordkorea och Cuba. Fula roller men ej förlorade i mörkret innehas av diktaturen Indonesien, det dubbelspelande Pakistan och inbördeskrigets Turkiet. Men fronten i Turkiet är en skild front för sig utanför det stora spelet. Paradoxalt nog har terroristen Khaddafi rätt när han anmodar Turkiet att låta kurderna få sin egen stat. Men kurderna hör inte till det fula lägret Sudan-Irak-Iran & CO.

Det kalla kriget är över, men i stället har vi alltså en ny front mot Kina och islam. Det kalla kriget varade i 40 år. Jag tror inte att det nya frontslaget kommer att behöva utkämpas lika länge, framför allt genom att ryssarna nu står på vår sida."

Vi skulle ha träffat doktor Sandy i Konstantinopel i september, men tyvärr blev det ingenting av med det genom "Torskresans" olyckliga haveri i Jugoslavien - se artikel därom. Dess värre återstår det allvarliga problem i Europa fortfarande, framför allt i Jugoslavien, fastän det kalla kriget är slut och Jugoslaviens krig också, varför doktor Sandys säkra optimism framstår som inte helt självklar.

Vad Koranen inte berättar om Muhammed

Det finns två episoder om Muhammed som berättats om honom ända sedan hans död men som ingen rättrogen muslim någonsin vill ta i sin mun. Den ena berättar hur det gick till när han blev nykterist och förbjöd allt bruk av alkohol. Han hade haft ett rejält sjöslag med sina kompisar i en fest, som hade varit så rolig, att ingen av deltagarna mindes något av den efteråt. Emellertid hade den tydligen inte varit enbart harmonisk, ty när de bakfulla festprissarna vaknade upp dagen efter visade sig en av dem ligga orörlig på marken död genomborrad av en kroksabel. Festprissarna förfasade sig och mest av allt Profeten. Ingen kunde förklara hur det hade gått till. När de sedan undersökte saken visade det sig inte förhålla sig bättre, än att det råkade vara just Profetens kroksabel som var nerblodad, nersmetad och nersölad med den mördades lik och blod, som Profeten själv hade på sina händer och kläder. Då förfasade sig Profeten

ännu mera över en så penibel situation. Han lovade sig själv att aldrig mera avsmaka starka drycker, och för att statuera exempel befallde han alla sina lärjungar att följa samma heliga bud. Sedan det sjöslaget får alltså muslimer inte mer dricka alkohol, emedan Muhammed tog sig ett glas för mycket.

Den andra episoden belyser Muhammeds död. Han var inte mer än några och sextio år men började redan lida av någon gaggighet och gubbsjuka, då han blev svår på de rättrognas vackra döttrar. Det var särskilt en vacker flicka som han inte kunde upphöra med att göra otillbörliga närmanden, som var ytterst olämpliga för en så helig profet, så hennes familj beslöt att sätta stopp för saken för allas bästa, för Profetens eget anseendes skull och för hela islams framtids skull. Så de lurade honom i en fälla med att använda flickan som lockbete en kväll när det var mörkt, så att han när han jagade henne ramlade ner i en brunn. Där fick han ligga tills han var död. Naturligtvis var emellertid ett sådant snöpligt slut för Profeten en omöjlighet för islam, så saken tystades ner totalt. I stället lyder den officiella versionen, att Profeten blev hämtad från Morias berg i Jerusalem av - var det vita hästar eller vita änglar? - och fördd av dem direkt till himmelen. Vilken version som är mera trovärdig framgår ur det faktum, att den senare tydligt kan ha konstruerats med det motivet, att sanningen behövde förskönas - för islams skull.

För sådana fablers skull blir sådana som Salman Rushdie bannlyst och lovligt byte för alla pliktrogna muslimska mördare i Allahs namn. Muhammed själv förbjöd berättandet av fabler men synes inte ha haft någonting emot fabler om sig själv.

Problemet Turkiet-Armenien-Kurdistan-Irak-Iran etc. : en kort översikt

Denna artikel skrevs 28.3.1992 och har aldrig publicerats i Fritänkaren tidigare, då denna tidning då ännu inte fanns. Emellertid är artikeln fortfarande aktuell, varför den kanske är lämplig att publicera i detta sammanhang.

"Om vi börjar längst bort i Iran, så tycks det värsta vara över. President Rafsanjani har klarat av en svår sits i två år, och att han över huvud taget blev president måste betecknas som en stor lycka i beaktande av de andra kandidaternas hemskare profiler. Han är smidig, kan lyssna och kan anpassa sin politik efter föränderliga omständigheter, vilket ingen av de andra kan. Mot sig har han de mera militanta och mer ensidiga Shiamuslimerna, Khomeinis fruktade trotjänare Hizbollah, samt Mujaheddin NLA (mest i västra Iran) som organiserar strejker, demonstrationer och upplopp i landet. NLA är militanta åt vänster, lever högt på de 70,000 martyrerna för Khomeini och har förlorat i betydelse efter Khomeinis död. Mest gjorde de bort sig med att slåss på Saddam Husseins sida mot Iran. De leds av ett romantiskt äkta par, och de känns igen på sina knallröda huvudbonader. Det vore angeläget för dem att nå en överenskommelse med Rafsanjani för att överleva själva och för att få Hizbollah bättre i schack. Irans revolutionära aggressioner idag inskränker sig annars till gläfs mot Israel och vidmakthållandet av en fånig och självdestruktiv dödsdom mot den harmlöse filosofen Salman Rushdie.

Mera bekymmersamt är läget i Irak, vilket inte blir bättre så länge Saddam Hussein får fortsätta vara diktator. Hårdast drabbade av Kuwaitkrisen är alla utom de skyldiga, alltså kurderna, Shiamuslimerna i söder och de 13 procenten assyriskt kristna. De assyriskt kristna i Irak, Syrien, Turkiet, Iran, Libanon och andra ställen är cirka 5

miljoner och har det lika svårt överallt. De om några är en faktor att räkna med i byggandet av en framtid i detta politiskt i stark upplösning varande område.

Naturligtvis har kurderna rätt till en egen stat. Ju snarare den bildas (på Turkiets, Iraks, Irans och Syriens bekostnad,) desto bättre. Så länge de inte får sin egen stat, så länge fortsätter inbördeskrigen. Emellertid är de inte helt oskyldiga till sin egen förtvivlade situation.

I början av seklet försiggick under decennier (mest under åren 1893-1908) ett märkligt politiskt agerande som måste anses ha varit av avgörande betydelse för allt elände i området. Två miljoner armenier (kristna) massakrerades av turkarna. Världen såg på och gjorde ingenting. Skeendet har bara en parallell i historien: tyskarnas massaker på 6 miljoner judar under andra världskriget. Det senare fallet känner alla till. Judarna har fått sin egen stat, tyskarna har erkänt sina brott, många av de skyldiga har straffats, och ännu idag får Israel pengar som gottgörelse. Naturligtvis är allt detta inte nog för att försona 6 miljoner oskyldigas död. Men ingenting har gjorts för att försona slakten på 2 miljoner armenier. Inte ett öre har utbetalats i gottgörelse, inte en turk har officiellt erkänt något brott, det finns bara 100,000 armenier kvar i Turkiet idag, och många av dem är tvångsomvända till islam.

Deltagare i slakten var kurderna. I Allahs namn gjorde turkarna och kurderna gemensam sak och utrotade armenierna, kurderna mot löfte att de skulle få armeniernas land, och idag har kurderna problem med turkarna medan turkarna har lika stora problem med kurderna. Så länge turkarna har dessa problem kommer Turkiet aldrig med i EU. Emedan turkarna verkar vara minst lika hårdnackade inför att ge kurderna fria som Faraos inför att släppa iväg Israels barn, verkar problemet än så länge vara för intrikat för att kunna lösas; ty 2 miljoner oskyldiga mördade armenier väntar på en gottgörelse som de aldrig kan få. Mot detta framstår Khomeinis offrande av 70,000 politiska martyrer som en mera blygsam parentes.

Det bästa vi européer kan göra för att lösa våra invandrarproblem är att ordna så att invandrarna kan leva i säkerhet hemma i sina egna länder."

Sedan detta skrevs i mars 1992 har den olidliga situationen för kurderna och Shiamuslimerna i södra Irak ytterligare tillspetsats genom 1) Amerikas misslyckande i gulfkriget att få bort Saddam Hussein, vilket de trodde de skulle få genom att be kurderna i norr avlägsna honom, varvid Saddams förtryck och utrotningskrig mot dessa bara tilltog, 2) Saddams vansinniga åtgärd mot Shiamuslimerna i söder att dränera hela deras land genom att dra fram en jättelik kanal genom träskområdena, varvid dessa förvandlats till öken med en överskådlig miljökatastrof som följd, som om alla Saddams tidigare miljökatastrofer i Persiska Viken under gulfkriget inte hade varit tillräckliga. Amerika menade att Saddam skulle få sitta kvar efter gulfkriget för stabilitetens skull i området. Fritänkaren menar att detta var ett katastrofalt misstag.

Om kriget i Afghanistan

Kriget har pågått i Afghanistan i 17 år. Det finns ingenting som tyder på att det blir fred där. Jag har alltid varit intresserad av Afghanistan eftersom min morfar var Afghan och min far brukade resa till Afghanistan för att träffa sina kusiner. Men det är 20 år sedan vi sist hörde något om min fars släktingar på grund av kriget där.

Litet fakta om Afghanistan:

Afghanistanens förre kung heter Mohammad Zahir Shah och bor i Italien. Monarkin föll i Afghanistan 1973 när Shahens svärson Mohammad Davod gjorde en kupp medan Shahen var utomlands. Afghanistan blev republik 1973. Kommunisterna tog makten genom en kupp 1978, och den nya ledaren hette Nor Mohammad Taraki. Eftersom Afghanerna är muslimer kunde de inte acceptera kommunisterna i Afghanistan, och kommunisterna var så nära att falla att de begärde hjälp av Sovjetunionen. Ryssarna ockuperade Afghanistan 1979, och sedan dess pågår kriget. Nästan två miljoner Afghaner har dött och fem miljoner har flytt till grannländerna. Hela landet har förstörts. Ryssarna lämnade Afghanistan 1989 efter tio år. Men det finns miljoner minor kvar i Afghanistan som varje dag dödar oskyldiga civila människor. Efter att ryssarna återvände till Sovjet förblev kommunisterna vid makten till 1992. Under kommunisternas tid vid makten i Afghanistan har många ledare avlöst varandra och dödat varandra eller dödat av folket eller av ryssar. Efter Nor Mohammad Taraki kom Mohammad Hafizolla Amin till makten och efter honom Babraks Karmel och efter honom Najibullah till 1992.

Kommunisterna störtades 1992 av muslimerna, och Najibullah fick skydd hos FN i Kabul. Det finns många olika islamiska grupper i Afghanistan som krigade tillsammans mot ryssarna, men de kunde inte komma överens med varandra, och nya krig har börjat där från 1992. Över 100,000 har dött sedan dess. Några stora namn är bland andra den tidigare presidenten Rabbani och ÖB Ahmad Shah Masoud som kallas Lejonet av Pansjir: han var en legendarisk krigare mot ryssarna. Golabodin Hektmarjar och general Dostam är andra namn. De tog nästan ut sig i kriget mot ryssarna och kommunisterna. Talibanerna, som bildades för bara två år sedan, kunde ta Kabul i slutet av september, och ett nytt inbördeskrig har blossat upp sedan. Kabul är den enda huvudstad i världen som har förstörts helt och hållet. Det är otroligt hur Kabul har förstörts efter kommunisternas fall 1992 fram till 1996. Talibanerna avrättade doktor Najibullah, kommunisternas förre president, utan rättegång för tre veckor sedan. Just nu pågår kriget i Afghanistan mellan Masouds trupper och dessa absolut fundamentalistiska talibaner. Räcker det inte med 17 års krig? Afghanerna undrar hur länge de ännu måste vänta på freden.

De flesta Afghaner saknar monarkin och den tidigare kungen Zahir Shah, men han har tackat nej till att återvända till Afghanistan. Han överlevde ett svårt knivattentat för några år sedan och bor i Italien sedan 1973 och är nästan 80 år gammal. Det är mycket synd om Afghanerna och Afghanistan när man tänker på de härliga tiderna under Zahir Shahs dagar. Tyvärr har tiderna förändrats.

- med många hälsningar från vår utsände i Afghanistan. (22.10.1996)

En kort gammal afghansk sång från den tiden då britterna var i Afghanistan för länge sedan, översatt till svenska:

Imperialismens barn, lyssna på mig.
Var nu tysta och lek inte med elden,
för jag var en Afghan, och jag fick britterna att fly.
Jag dundrade som åskan mot dem, och mina händer krossade dem.
Så försvinn nu, briter, för ni kan inte fly från oss.
Det här är Afghanernas land, och ni kan inte lura oss mer.

Eric Newby: En kort promenad i Hindukush

Detta är en strålande underhållande reseskildring med en sprudlande humor från början till slut. De båda engelsmännen Eric Newby och Hugh Carless ger sig ut för att bestiga Afghanistans högsta berg utan någon som helst erfarenhet av bergsbestigning, efter att ha gjort en snabbkurs i ämnet och tränat sig på några kullar i Wales. Nu är Afghanistans utlöpare från västra Himalaya alldeles ovanligt grymma och svårbemästrade berg som knappast bestigits alls, och ett omänskligt väder samt ett vilt barbarfolk gjorde inte saken enklare. Man får en livfull inblick i en ovanlig världs oanade mysterier och absurda förhållanden, där folket i Nuristan var kanske de sista i Asien som islamiserades 1895 med våld och svärd. Före det var detta folk i detta land, som tidigare hette Kafiristan, ett av världens vildaste med en egen polyteistisk mytologi, och de bestod nästan bara av herdar och stråtrövare. Det var detta folk i Asien som Alexander den Store på sin tid hade sina största svårigheter med och som bjöd honom det värsta motståndet. Många av dem är ännu idag blonda och blåögda, men där förekommer alla tänkbara människotyper, liksom i norra Pakistan och i delar av Indien. En sak som Eric Newby försummar i sin mustiga reseskildring är att nämna Rudyard Kipling, vars kanske mest fantastiska novell "Mannen som ville bli kung" även handlar om just detta otillgängliga Kafiristan, numera Nuristan.

Av bergsbestigningen blev det sedan bara strapatser och pannkaka. Två gånger angrep de båda engelsmännen Mir Samirs förbjudande topp på 6058 meter och måste båda gångerna ge upp bara något stenkast från målet. Under två veckor höll de på tills dysenteri och andra typiska Himalayaöveransträngningsbesvär tvingade dem ner igen, där de på vägen mötte en ensam bergsbestigare på väg upp, en viss Wilfred Thesiger, som menade att de båda engelsmännen måste vara ett par mesar. Hur det sedan gick för Wilfred Thesiger förtäljer inte historien, men i just detta område hade åtskilliga västerlänningart försvunnit spårlöst.

Boken är framför allt njutbar genom sin underbara humor av samma slag som i "Tre män i en båt" och Wodehouses klassiker. Den är frisk alltigenom och förtjänar att läsas noggrant, ty på varje sida möter en underfundiga detaljer med fantastiska vändningar och liknelser och de mest rabulistiska situationer. Man får vara glad att de båda engelsmännen kom tillbaka och kunde berätta om det, även om de inte kom upp på berget.

Sista ordet i Shakespearedebatten?

John Bedes senaste svar:

"Tack för att du skickat mig Carl O. Nordlings arbete. Han har lagt fram ett högst beundransvärt och magnifikt forskningsarbete, och jag undrar om han själv förstår den oerhörda vikten av sina resultat. Jag lutar åt att hålla med honom och acceptera hans teorier på nästan varje punkt, men i slutet snubblar han på mållinjen och gör självmål. Jag måste vidhålla att Shakespeare *inte* var Marlowe eller Thomas Kyd och minst av allt Robert Burton. Denna präst är raka motsatsen till Shakespeare: en övertygad protestant, en odrägligt tråkig pedant och en ytterst andefattig och osofistikerad tråkmåns helt utan Shakespeares ordkonst och ordförråd. Hans verk har sina meriter men långt ifrån sådana meriter som Shakespeare har.

Å andra sidan förblir hans Derbyteori intressant och inte utan en viss rimlighet. Utan säkra bevis är dock mr Nordlings sak hopplös. Man kan aldrig övertyga världen om att Shakespeare inte var Shakespeare utan säkra konkreta bevis. Shakespearismerna hos Marlowe, Burton och andra kan alltid bortförklaras. Det är känt att Marlowe samarbetade med Shakespeare i åtminstone första delen av "Henrik VI". Burton var klart influerad av Shakespeare eftersom han refererar till honom, medan det hos Burton inte finns någon referens till Michel de Montaigne, vilken var en av de författare som mest påverkade Shakespeare. Detta är bara en indikation av många som tyder på att Shakespeare och Burton inte är förenliga.

Vad som förenar många elisabetaner och post-elisabetaner med varandra är en viss anda, som man träffar på hos både Kyd, Marlowe, Jonson, Bacon, Burton och andra, vilken finner sitt högsta uttryck hos personligheten Shakespeare. Även William Stanley ger uttryck för denna anda genom sina gravinskriftioner. Men medan Shakespeare lämnar scenen och dör så fortsätter denna anda göra sig påmind och överger aldrig England. Den gör sig kännbar även hos Milton, Dryden, Swift, Coleridge, Keats och Shelley, systrarna Brontë och även hos Conan Doyle och Robert Louis Stevenson, Kipling och Somerset Maugham. Men denna anda får aldrig förväxlas i Shakespeares egen tid med andra personligheter än Shakespeare. William Stanley kan ha varit under dess inflytande, eftersom han kände Shakespeare personligen, men en nära bekantskap med hans anda behöver inte betyda att Stanley var Shakespeare.

Detta är mitt argument mot mr Nordling och lord Stanley, som kelt och representant för dem som talar engelska och som, vilket jag gör anspråk på, själv initierad i Shakespeares anda.

Frågan förblir intressant, det kommer säkert att framkomma mera material som kastar ljus över mysteriet, men ingen vetenskapsman kommer någonsin att komma någon vart med nya teorier utan säkra bevis som skingrar varje skugga av tvivel."

John Bedes svar kan karaktäriseras som orakelmässigt och minst sagt tvetydigt. Han accepterar Nordlings teorier samtidigt som han avfärdar dem. Man kan också säga, att han varken öppnar eller stänger dörren utan lämnar den försiktigt på glänt. Och frågan är om hans förklaring till mysteriet med sådana diffusa termer som "Shakespeares anda som gör sig kännbar hos andra än Shakespeare" kan accepteras vetenskapligt.

Nordlings teorier är i princip följande :

1) Shakespeares dialekt kommer inte från Shakespeares hemtrakter utan från norra England, Lancashire, Cheshire och Yorkshire, där Shakespeare aldrig vistades och vilken dialekt inte förekommer utanför dessa landskap, medan earl William Stanley kom från just dessa trakter.

2) De båda gravskriftorna i Tong och Chelsea kan bättre identifieras med Shakespeare än många av Shakespeares egna sonetter. Dessa gravskrifter skrevs bevisligen av William Stanley 1631 och 1632, alltså femton-sexton år efter Shakespeares död.

3) "Hamlet" kan bara ha skrivits av någon som var intimt välbekant med förhållanden på Helsingörs slott Kronborg år 1585. Detta kan inte Shakespeare ha varit. Detta kan William Stanley ha varit.

4) William Stanleys sociala ställning som nära släkting till hela det engelska och skotska kungahuset och hans avståndstagande från successionsordningen kan psykologiskt rimma exakt med Hamlets ställning och predikament i dramat.

5) Många detaljer och geografiska beskrivningar i Shakespeares pjäser tyder på att författaren var väl berest och kände världen väl utanför England. Detta gjorde inte Shakespeare. Detta gjorde Stanley.

Dessa är Carl O. Nordlings huvudargument, av vilka de tre första är de viktigaste.

Rapport från Bokmässan

Göteborgs Skrivarsällskap delade en monter med Arbetarskrivarna, i vilken monter även teatergruppen Intermezzo ingick. Letnany-förlaget med sina elva inledningstitlar fick vara med på ett hörn hos Göteborgs Skrivarsällskap, genom vilket även Eva Lindgren utgav sina första dikter, medan dess största utrymme bereddes Henning Enedahl, 1953-1993, vars diktsamling "Kung av blodet" äntligen utkom till Bokmässan efter tre års förberedelser. Att denne diktare skulle ges det största utrymmet i vår monter var inte mer än rättvist med tanke på vad han stod för. Ungefär 30 exemplar har hittills sålts av hans postuma bok, vilket är mycket för en diktsamling utan sin författare som förespråkare.

Även av Eva Lindgrens dikter såldes några exemplar medan Letnany-förlagets produkter kom helt i bakgrunden. De elva titlarna i ett antal exemplar stuvades in längst ner under den understa hyllan av en bokhylla i ett hörn, och där blev de flesta liggande utan att ens synas. Ett exemplar av Björn Björkegrens dikter fick synas jämte en del av Nils Sondefors ryska korrespondenstrilogi samt ett exemplar av C. Lanciais "Musik", vår dyraste produkt (100 kr), och av Hugo Arnolds postuma diktsamling "Misantropens kärlek", ett ansenligt diktverk om 100 omfattande dikter. Allt annat lämnades osynligt.

I stället kom hela Bokmässan att domineras av Lill-Babs på torsdagen som tillsammans med Anna Wahlgren höjde varandras böcker till skyarna under stor sentimental gråtshow, och av den norska deckarförfattarinnan Anne Holt, som råkade bli norsk justitieminister mitt i Bokmässan i en nästan alltför perfekt "tajming", medan andra författare som John le Carré, Lars Ahlin, Lars Gyllensten, Per-Anders Fogelström och Olof Lagercrantz i vanlig ordning föredrog att bojkotta hela jippet. En som bojkottade mässan med besked var fransk-amerikanen Gore Vidal, världens troligen störste levande författare, som lovade att aldrig sätta sin fot i Sveriges kalla och lata land. Han lär aldrig få nobelpriset, då Svenska Akademin inte lär tycka om honom av okända skäl, men kanske de har samma fördomar mot honom som de hade mot Strindberg, Leo Tolstoj, Henrik Ibsen, Karen Blixen, Joseph Conrad, Graham Greene, Robert Graves, Stefan Zweig, Somerset Maugham, Nevil Shute, Conan Doyle, Aldous Huxley, Erich Maria Remarque, Lion Feuchtwanger, Jules Verne, Emile Zola och andra världsförfattare av rang som också förvägrades detta pris, som om de inte uppfyllt Alfred Nobels krav på "idealistisk tendens" för att få priset. Ju mindre sagt om den saken, desto bättre.

Således lämnades hela mässan åt sådana dominans som Lill-Babs Svensson, Mona Sahlin och Anne Holt. Göteborgs Skrivarsällskap gjorde vad de kunde för sin kollega Henning Enedahl, martyr för sin poesi vid 40 års ålder, och gjorde heder av sitt framförande av honom vid *Speaker's Corner* nr 3 på söndagen, medan Letnany-förlagets första tryckta alster lämnades därhän i ett hörn under den understa hyllan. Där ingick även första delen av John Bede's stora gotiska epos, utgivet efter 21 år, Laila Roths första tre underbart måleriska "Kärleksaspekter", den första delen av det mycket aktuella arbetet "Tibet" utgivet i Johannes B. Westerbergs namn och ett annat verk i den andra ihjälrefuserade martyren Hugo Arnolds namn.

Mina kolleger har reagerat mot epitetet "de ihjälrefuserades förlag" och vägrar delta under den rubriken själva, medan andra mera sakkunniga instämmande konstaterar, att "det bästa som skrivs blir refuserat". Om det bästa som skrivs blir refuserat, hur bra ska väl inte då det vara som är ihjälrefuserat?

Vad är väl då en "ihjälrefusering"? Man kan definiera detta begrepp på olika sätt. Ett är att vara konsekvent refuserad som författare i minst 20 år i rad. Ett annat är att ha fått mer än 100 refuseringar. Ett tredje är att ha refuserats av mer än 50 olika förlag. Ofta är det så, att om någon av dessa definitioner passar in, så passar även de andra in på samma skribent. Emellertid har vi bara en sådan i Letnany-förlaget där alla tre definitionerna passar. Ihjälrefuserade är dock även Laila Roth och Hugo Arnold, den senare verkligen på samma sätt som Henning Enedahl då han liksom denne inte mer är i livet utan avstod från detta självantagande i protest mot dess behandling av honom; och då John Bede öppet tagit parti för de ihjälrefuserade mot etablissemangen måste han också räknas till denna okända underhuggarkategori.

Således kan Bokmässan sägas ha fört den erfarenheten med sig att den ändå gav det goda att ha varit en erfarenhet. Letnany-förlaget är bara en startplatta som ger författare möjlighet att få sina alster tillgängliga i tryck om än i minimal upplaga. I synnerhet Laila Roth förtjänar att vi driver hennes sagor vidare, i synnerhet som hon velat avstå från sin Copyright till förmån för Letnany-förlagets verksamhet. Man kan säga att Letnany-förlaget i bästa fall kan utgöra en slusskammare mellan den totala obemärktheten å ena sidan och de etablerade förlagen å den andra. Letnany-förlaget kan aldrig självt bli ett etablerat förlag, då det ju bara är en ideell förening utan någon marknadsföring.

Henning Enedahl

Henning var mannen som vågade leva.
Henning var mannen som vågade vara poet.
Henning var mannen som vågade vara sig själv.
Han var mannen som bjöd på sig själv, till döds.
Med sin expressionistiska konst tog han ut sina svängar till maximum
och hävdade därmed människans rätt till att göra just detta,
och det fick han fan för.
Ty vår tid och samhälle tål inte sådant.
Man får inte vara fri, enkel, naturlig och frisk.
Om man då vågar hävda den rätten så läggs man, som Henning,
på den psykiatriska sträckbänken och tvingas genomgå elchocker,
vår sköna nya världs våldtäkt på själen.
Hans liv blev därefter en kamp till det yttersta
för att ändå träda fram till försvar för
sin själs rätt att få vara fri och sig själv
genom enkel och harmlös men uppriktig expressionism
klädd i ordets mest fundamentala ursprungliga uttrycksform
ren poesi.

Henning Enedahl kom ursprungligen från Österbotten, Finland, men hade sitt föräldrahem i Skövde. Han har tidigare förekommit i Fritänkaren i åtminstone nummer 8, 18 och 21.

En glad notis från Finland : Den förlorade Sandöboken återfunnen

Detta glädjebud nådde oss helt apropå: den andra Sandöboken har aldrig varit förlorad utan endast mycket väl omhändertagen, vilket det glädjer oss att den får fortsätta att vara. Hjärtligt tack för det vackra Lennart Segerstråle-kortet som gav oss detta lyckliga besked.

Då denna efterlysning tydligen i alla fall var effektiv vill vi passa på och komma med en ny efterlysning. För 20 år sedan förekom det i Stockholm en finlandssvensk författare som gick omkring på gatorna och sålde egenhändigt stencilerade kolportage för 20 kronor novellen. Hans namn var Harry Lilja, och det var sina egna alster han hade fabricerat genom karbonpapper och manuell skrivmaskin. En av dessa noveller hette "Brunnen" och inköptes av en person som fann den så intressant, att han skickade in den till en tidskrift. Denna tidskrift fann novellen lika intressant och publicerade den och efterlyste författaren. Men ingen visste något om författaren, som då var spårlöst försvunnen. Om någon vet något om denne lovande finlandssvenske författare Harry Lilja och hans vidare öden är vi mycket intresserade.

Svensk-finska föreningen

Svensk-finska föreningen hade ett höstsammanträde under angenäma former för att fortsätta diskussionen om föreningens eventuella framtid eller nedläggning. Liksom en klar majoritet under våren hade varit för en nedläggning var nu i stället en klar majoritet för en fortsättning, i synnerhet som en ny styrelse hade utkristalliserat sig. Effekten av detta var unisont positiv för hela föreningen, och ingen motsatte sig en skrinläggning av nedläggningen. Man diskuterade även möjligheten av samgående med Finlandssvenska Klubben, men ett sådant samgående avfärdades som onödigt, ehuru kontakter redan har etablerats och ett visst samarbete inte är uteslutet. Resultatet av mötet var att expeditionsministären avlöstes av en interimsstyrelse, som håller i föreningen till årsmötet '97. Därmed är föreningen tillfälligt räddad, men nästa steg för dess överlevnad skulle vara en nyrekrytering av fler yngre krafter. De flesta i föreningen är finlandssvenskar, men namnet "Svensk-finska föreningen" anger ju i sig att såväl finnar som rikssvenskar platsar i samma förening. Det är en gammal fin förening med ädla syften, vars verksamhet sedan starten vid Vinterkriget för 56 år sedan har förskjutits från hjälpverksamhet för Finland till mer kulturella inriktningar. Denna alltmer kulturella profil hos föreningen framgick även ur kvällens program.

Arkeolog Björn Forsén berättade om sina och sin hustrus utgrävningar på Peloponnesos i Grekland på samma område där Samskolans förre rektor, den store Greklandsvännen Erik Holmberg, bedrivit utgrävningar under 30-talet. Erik Holmberg lär fortfarande vara "*alive and kicking*" och endast i 90-årsåldern med hjärnan helt ofördunklad av ett långt livs intensiv hjärngymnastik främst i klassisk riktning, vilken goda nyhet torde glädja även andra gamla samskoliter.

Letnany-förlagets planerade resa till Sankt Petersburg under våren väckte stort intresse främst hos andra Rysslandsvänner, som gärna vill skicka med oss så mycket som möjligt av det som våra ryska vänner kan lida brist på, vilket torde vara det mesta, främst kläder och skor. En professorslön i Ryssland idag är omkring 600 kronor i månaden, om han får ut någon lön alls.

Trots allt sitt prat och hot om att lägga ner musikverksamheten visade sig även föreningens hemmusiker fortfarande kunna exekvera något Chopin, Schubert och

Schumann, och några men av hans i maj brutna högertumme märktes inte heller direkt efter ett tillräckligt antal glas vin.

Maten var ett kapitel för sig. Organisationen strandade genom olycksfall i köket på Lottornas Hus, varför föreningens medlemmar själva lagade maten, så att tårtan, salladen, kycklingen, laxen med mera, kom från olika stadsdelar. Desto bättre smakade hela banketten.

Kort sagt, föreningens höstmöte slöts i harmoni och endräkt, och det är bara att fortsätta göra vad man kan för att föra föreningens gamla fina och stolta traditioner vidare.

Då det nu blev så mycket att orda om Afghanistan och Bokmässan med mera, uppskjuter vi vår utlovade omfattande litterära studie i *Dennis Wheatley* till nästa nummer.

Henry Purcells mystiska död

En elak anekdot, som bland andra den tvivelaktige komponisten *Sten Broman* körde med på sin tid, ville göra gällande, att Henry Purcells hustru Frances Peters, moder till fem barn, vägrade släppa in sin make i deras hem om han kom hem från sitt arbete med musiken efter midnatt, att den store kompositören därmed måste tillbringa en höstnatt utomhus, ådrog sig en förkylning, som han misskötte emedan han inte kunde hålla ner arbetstempot, varför den förvärrades och blev hans död den 1 november 1695 då han var 36 år gammal, ett år äldre än Mozart. Vad som talar mot anekdoten är att Henry Purcells äktenskap var synnerligen lyckligt och harmoniskt, hans hustru var själv musikalisk och kunde vara honom behjälplig i vissa arbeten, och deras fem barn bekräftar familjelyckan. Det är svårt att tänka sig att en så lyckligt lottad maka skulle kunna vara så kortsynt och hjärtlös mot en så universellt älskad mästare till äkta man. Att han var varmt avhållen i alla läger både som musiker och som människa tyder all samtida vittnesbörd om. Att han dessutom maximalt älskade sin hustru och var henne trogen tyder hans generösa testamente på, som han författade vid sina sinnens fulla bruk efter att infektionen tagit överhanden, vilket testamente undantagslöst anförtror allt åt hustrun.

Däremot finns det även vittnesbörd om att hon kunde vara slarvig. Som hustru åt en så berömd och upptagen man, hovorganist i Westminster Abbey, det engelska hovets definitiva hovkompositör, som måste producera nya barockoperor varje år, måste hon ha haft väldigt mycket om sig med fem barn att ta hand om ensam, av vilka de flesta dog tidigt. Tydligast framgår hennes slarv ur utgivningen av hennes makes postuma kompositioner. Noterna utgavs efter hennes korrekturläsning med förödande feltryck och bland annat felaktiga klaver, som ledde till, att när Purcells "Te Deum" i D-dur framfördes i katedralen då Mendelssohn besökte London, och dessa felaktiga noter i misstag användes, tvingades Mendelssohn lämna kyrkan. Musiken var mästerlig varför feltrycken var desto mer fatala.

Hustrun kan alltså inte helt befrias från misstanken om att ha varit slarvig, och att det över huvud taget har kunnat komma till en anekdot under mästarens sista dagar om att hustrun inte varit den allra mest perfekta tänkbara hustru åt en så hårt driven man skulle i alla fall tyda på att kanske röken inte var helt utan eld.

Emellertid är det mera troligt att dödsorsaken var något helt annat. Det har antytts att Henry Purcell var en hårt driven musiker med alltför många järn i elden samtidigt

både på teatrarna, på operascenerna, i hovet och i Westminster Abbey. Han hade varit hårt driven som musiker redan som barn. Genom att han kom av en musikerfamilj växte han helt naturligt in i yrket och visade tidigt både brådmogenhet, en överlägsen skicklighet och ett mästerskap som kompositör utan motstycke före Bach och Händel. Inte ens Vivaldi var så driven som Henry Purcell. Bara de tolv fantasierna från 1680, då han var 20 år gammal, pekar redan fram mot "*Musikalisches Opfer*" och "*Die Kunst der Fuge*". Lägg till detta produktionen av sex operor, musiken till 43 skådespel, 25 solenna kantater, 10 världsliga kantater, 93 andra kyrkliga flerstämmiga hymner, 3 mässor, 228 sånger i en eller flera stämmor och ibland med kör, och 22 omfattande instrumentalverk, alltsammans en samling av 32 volymer musik, producerat under endast 15 aktiva tjänsteår. Vad får man av det? En musiker som arbetade ihjäl sig.

Henry Purcell är i själva verket troligen den förste av dessa gigantiska musikgenier, som sedan florerade så ymnigt under romantiken, som metodiskt hängav sig så totalt åt musiken att den blev hans förtidiga död. En sådan mognad som Purcell visade prov på så tidigt möter man senare endast hos en Mozart eller Mendelssohn. Han var färdig från början, så det var bara för honom att slösa ihjäl sig av sitt gränslöst storartade pund. Han hade inga hämningar därvidlag, han sparade inte på sig själv, och när han överfölls av sjukdom vägrade han sluta arbeta för det. Ack, musikens trollmakt kan då även bli de mest storslagna av musikaliska genier alltför övermäktig, så att förnuftet ger vika för musornas besinningslösa sinnesflykt.

Några filmer

Vi kan inte ta upp alla filmer vi sett sedan senast, då de inte är mindre än 28 stycken, men några av dem kan inte lämnas obeaktade.

"*The Killing of Angel Street*" var en film från Australien som berättade om en gata i Sydney som skulle exploateras för höghusbyggen. Problemet var det att det var Sydneys vackraste gata, den hade utsikt över hela hamnen, och där låg bara gamla pittoreska kåkar, som beboddes av konstnärer, bohemer och andra pittoreska personer, däribland en professor. Dessa ville inte bli av med sina hus utan organiserade missnöjet till ett definitivt motstånd. Då tog byggnadsfirmorna i med hårdhandskarna och började ta till ojusta metoder. Filmens skrämmande budskap var, att de myndigheter som är anställda för att beskydda medborgarna, som polisen, har medborgarna inget som helst skydd emot, när de väljer att gå politikens och företags ärenden och beskydda dessa mot medborgarna. I detta fall vann dock medborgarna till slut; när oegentligheterna i byggnadsföretagen blev avslöjade blev det en landsomfattande politisk skandal som berörde premiärministern, men allt han behövde göra för att klara sig var utnämna rätt domare i målet. Filmen var regisserad av Donald Crombie 1981.

En annan skrämmande historia var "*Deadly Intentions*" från 1991 om doktor Charles Raynor, ett autentiskt fall, en högt uppsatt och betrodd läkare med en IQ på 180, överlägsen och omöjlig att tro något ont om, som ansåg att han genom sin överlägsenhet kunde göra vad som föll honom in - den gamla historien om "övermänniskans privilegium", som bara kan sluta med katastrof. Så gjorde det också här. Han heroiniserade i smyg, han planerade i detalj en hämnd på en före detta fru, som han misslyckats med att döda en gång varför han såg det som sin plikt att fullborda avsikten, och han ordnade med sin nya hustrus tvångsintagning på sinnessjukhus

samtidigt som han drev henne från vettet av förtvivlan inför hans hemliga förehavanden, som hon höll på att upptäcka för sent. Det var alltså historien om en första rangens medborgare, högt uppsatt, överlägset begåvad, som missbrukar sig själv till att bli en omänsklig psykopat. Var det Conan Doyle som sade, att ingen skurk är farligare än en läkare som beslutar sig för att motarbeta mänskligheten i stället för att hjälpa den? Som väl är har Sherlock Holmes sina efterföljare.

En mycket märklig historia från Pakistan var "*The Immaculate Conception*" om ett barnlöst par som besökte ett tempel i Karachi som var känt för att kunna göra barnlösa havande genom riter och magi. Naturligtvis gick det inte utan hemliga knep, men den barnlösa hustrun blev havande som genom ett under, och det var omöjligt att påvisa att hennes man inte var barnets fader. Men det var bara början. Det går inte att lura ödet, och barnets tillkomst föranledde ohyggliga kriser i familjen som ingen kunnat ana. Modern fick behålla sitt barn till slut efter många förtvivlade tårar, men skilsmässan från mannen blev oundviklig. De fick sitt barn, men de fick samtidigt sina liv fullständigt genomskådade för vad de var, vilket var mera smärtsamt än att vara barnlös. Filmen var regisserad av Jamil Dehlavi 1991.

En annan psykologisk studie av stora mått var "*Magic*" med Anthony Hopkins som buktalare i dödlig clinch med sin docka. Rollen är en av Hopkins mest fantastiska, då han oavbrutet genom hela filmen spelar både buktalaren och dockan i en virtuos uppvisning utan motstycke. Problemet är att han är båda personligheterna och inte kan vara utan någon av dem. Hans arbetsgivare genomskådar hans hemlighet och problem, vilket leder till att Hopkins tar livet av honom - eller är det dockan som gör det? Situationen kompliceras genom att den vackra Ann-Margret uppträder som Hopkins gamla flamma. Problematiken leder till att Hopkins ser sig nödsakad att också ta livet av henne genom dockan, men där säger han äntligen stopp och tar hellre livet av sig själv - schizofrenins tragiska nödutgång. Richard Attenborough regisserade filmen 1978.

Några utomordentligt vackra filmer har också passerat, främst då "*The Haunted Summer*" från 1988 regisserad av Ivan Passer, historien om Shelleys och Lord Byrons gemensamma sommar vid Genève sjön 1816, då Mary Shelley skrev "Frankenstein" som resultat av de båda genialiska poeternas farliga experiment med sig själva och sin vildaste fantasiförmåga, gudomligt vackert filmad alltigenom och desto intressantare genom att det var en sann historia. Lika vacker men på ett annat sätt och i svartvitt var "*Uncle Silas*" regisserad av Charles Frank 1947 med en ung Jean Simmons som intet ont anande myndling hos sin genomkorruperade och helt fördärvade farbror Silas, som uppträder med en oantastlig fasad av idel vänlighet och älsklighet. En vild fransk guvernant, ständigt sjungande och på jakt efter cognac, spelas av en grekisk skådespelerska Praxinou med makalöst mästerskap - en av engelsk films mest bisarra och oförglömliga roller. Men vad som mest bar fram filmen var Robert Kraskers enastående foto. Han var fotograf i alla de främsta engelska 40-talsfilmerna, och ser man en sådan utan att kunna glömma den var Krasker i regel dess fotograf. Alla hans filmer är oförglömliga rent bildmässigt.

Slutligen har vi periodens bästa film - "*The Seventh Veil*" från 1945 med Ann Todd som konsertpianist under sin grymme impresario till farbror James Mason och med Herbert Lom som sympatisk psykiater. Det är en enastående historia om musik och hur denna förädlar och förklarar mänskliga relationer. Ann Todd har flera älskare som hon

uppriktigt älskar, men James Mason är det som reglerar hennes musik, och därmed har han hur grym och frånstötande han än är en djupare känsla gemensamt med henne än någon av de andra. En kris tvingar henne att välja mellan musiken och sina båda älskare. Hon vill välja bort musiken, men genom musiken förstår hon till slut vem hon verkligen älskar - sin handikappade frånstötande och omöjliga farbror, som visar sig ha en själ, vilket de andra saknar. Mera inträngande har musikens moraliska förmåga väl aldrig åskådliggjorts på film.

Paradisresan - del 3 och avslutning.

Resan hade varit så lyckad och angenäm alltigenom att flera menade att den hade varit för kort. Det var mycket man inte hade hunnit med, inga konstmuséer, inga kyrkor, inte Gellertberget och allra minst Café New York, så många menade att det förelåg skäl att satsa på en repris nästa år.

Den sista dagen företog jag min enda tur på egen hand. Jag gick upp till Gellertberget, den högsta punkten med den bästa utsikten över Budapest, och därifrån över Elisabethbron till Pestsidan till torget framför Konserthuset, en av Budapests angenämaste punkter, där världens äldsta i bruk varande och alltsedan invigningen oförändrade spårvagnslinje nummer 2 fortfarande följer hela Peststranden till Parlamentet; från vilken lilla marknadsplats jag följde stranden till Kedjebron, gick över denna och genom tunneln under slottsberget tillbaka till Moszkvatorget. Det var den perfekta Budapestpromenaden som dock förlöpte genom en av världens vackraste städer då denna var som tommast på folk i början av juli. Alla ungrare överger Budapest då, och det är även få utlänningar som kommer dit då, varför tomheten är ganska påfallande. Anledningen till denna folkflykt är sommarhettan. Emellertid var det i år en misslyckad sommar i norra Europa, i Skandinavien var det närmast en grön vinter, varför man kan säga att klimatet var som drägligast i Budapest just då. Det var bara de två sista dagarna som var något varmare än vad man hade önskat.

Denna folkflykt från Budapest drabbade oss däremot på ett annat sätt. Ingen var hemma. Både Janne och jag försökte oss på ett antal telefonsamtal till bekanta i Budapest utan att någonsin lyckas. Janne kom åtminstone in i en automatisk telefonsvarares garn medan jag aldrig ens bemöttes av en sådan.

Åtteresan blev emellertid ett kapitel för sig. Vi åkte tillbaka med samma "Csardas"-tåg som vi kommit ner med, och allt gick bra genom ett ljuvligt aftonskymningslandskap belyst av de mest smäktande tänkbara rosenskimrande solnedgångsfärger, tills vi kom till Prag. Det var då sent på kvällen så att fler och fler ville gå och lägga sig, varvid fler och fler upptäckte att allt inte var som det skulle med toaletterna. I vår vagn var båda låsta med den förklaringen att de var "kaputt", och vi blev inte insläppta till vagnen bredvid, som var en första klassens sovvagn, medan vår vagn bara var en liggvagn. Dessa oförklarliga omständigheter ledde till att en viss upprorsstämning började alstras i vår vagn då allt fler inte rent fysiskt kunde hålla sig i längden.

Det krävdes att någon gjorde något drastiskt. Samtidigt som det drog in ett gäng praktfulla tjeckiska punkare på vår plattform på stationen i Prag gjorde tydligen någon av konduktörerna detta drastiska. Ingen av oss blev klok på vad han egentligen gjorde, men han gjorde något med vår vagns toalett, och följden blev samma effekt som efter en atomstinkbomb. En överväldigande alltför lättdefinierbar lukt av den lägsta sortens kloakinnehåll lägrade sig över hela vagnen och synbarligen över hela stationen, ty även

punkarna där ute reagerade synnerligen kraftigt, då de tog sig för sina luktorgan under kommentarer som uteslöt alla missförstånd och kvickt skingrades från stationen.

Detta omfattande stinkbombsfenomen utlöste olika teorier. Någon menade att konduktören blivit arg på dessa besvärliga skandinaver som bara klagade på toaletterna hela tiden och därför gett dessa besvärliga klagande skandinaver svar på tal. Emellertid kunde efter denna drastiska utlösning toaletterna användas igen, om någon kände för att göra det.

Därmed endast började problemen. Vi skulle vara framme vid Sassnitzfärjan klockan sju följande morgon. Klockan sju följande morgon befann sig tåget på tyskt fastland rullande någonstans i ingenmansland. Och det fortsatte rulla vidare i timmar utan att det kom fram någonstans. Efter många om och men medgav konduktören att vi hade missat färjan och måste vänta i fem timmar på nästa. Anledningen var att två tåg under natten hade kolliderat mellan Dresden och Berlin och att vårt tåg därför måste ta en omväg. Det var bara att följa med på omvägen och vänta fem timmar extra på Sassnitzfärjan. Det var ingen tillgänglig persons fel.

Detta innebar att hemresan förlängdes med sex timmar eller en dryg femtedel. Vi skulle ha kommit fram till Göteborg före klockan 18 men kom åtminstone fram före midnatt. Detta vållade vissa problem för dem som sedan skulle vidare med buss till exempelvis Alingsås eller Frillesås medan de andra åtminstone kom hem.

Värst var det för dem som hade lämnat in sina husdjur före resan och lovat lösa ut dem denna dag. Det blev ju ingenting av med det. På morgonen när humöret var som sämst på vissa håll företog sig en att inleda denna sura morgons frukost med yoghurt. Han spillde, som man lätt gör i skakande tågkupéer med yoghurt. Detta tillspetsade den kritiska situationen bortom all uthärdlighet. Han blev så rasande att han beslöt att kasta ut all yoghurt genom fönstret - på fel sätt, naturligtvis. All yoghurt som slängdes ut slungades av motvinden in i kupén igen, så att allt och alla - tapeter, bagage, klänningar, osv, fick en viss beklädnad av yoghurt. En närvarande fällde den oförglömliga repliken: "Nej men älskling, du har ju slängt yoghurt omkring i hela kupén!"

Ändå var det en paradisresa som vi gärna gör om.

Torskresan del 2.

Innan jag köpte min Inter Rail-biljett i Sverige informerade jag mig noga om förhållandena på Balkan. Jag fick veta att endast Rumänien och Bulgarien krävde visum och att Inter Rail åter var giltigt i Jugoslavien (Serbien).

När jag kom till gränsen till Jugoslavien vid Subotica anmodades jag stiga av tåget och ta nästa tåg tillbaka till Budapest då jag inte hade visum. Jag bad om att bara få betala för ett transit-visum, som man gör vid gränsen i Rumänien och Bulgarien, för att kunna fortsätta resan. Jag hade köpt liggvagnsbiljett till Istanbul för två nätter för 52 D-mark. Då blev passpoliserna i Subotica bara desto ovänligare, lade beslag på mitt pass och bad mig stiga av tåget.

Således hade jag fått fel information i Sverige. Inter Rail-resenärer är välkomna till Jugoslavien, men vid gränsen visas de bryskt tillbaka till utlandet för att där skaffa visum.

Fastän kriget i Jugoslavien är slut har det alltså inte blivit bättre. För en Inter Rail-resenär är det att resa genom Balkan fortfarande ett gatlopp. Senast jag reste genom Rumänien förra året kostade där ett transitvisum 33 D-mark och i Bulgarien 55, vilket medgav ett uppehåll i Bulgarien på 30 timmar. För 105 mark fick man stanna längre.

För att komma till Grekland eller Turkiet med Inter Rail måste man resa genom antingen Rumänien-Bulgarien eller Jugoslavien, ty även Italien är stängt för Inter Rail +26 sedan 1993, liksom även Frankrike, Spanien, Belgien, Schweiz och Portugal.

Fastän så många dörrar stängts i Europa för Inter Rail +26-resenärer fortsätter dessa att satsa på Inter Rail, lurade av falsk information om förbättrade förhållanden åtminstone i Jugoslavien.

Man frågar sig därmed om Inter Rail +26 är ett lurendrejeri eller bara en patetisk parodi på vad det var före 1993. Före 1993 var Inter Rail det perfekta sättet för res-entusiaster som vägrade bli gamla att knyta kontakter och bekanta sig med hela Europa (inklusive Marocko och Turkiet) för ett överkomligt pris. 1989 innebar de öppnade dörrarna mot öst att horisonterna och möjligheterna blev ännu vidare. Europa var på väg åt rätt håll, tills 1993 den ena dörren och gränsen efter den andra åter började stängas. Bulgarien införde visumtvång på nytt 1993 samtidigt som hela det latinska södra Europa utestängde alla äldre Inter Rail-resenärer, och samma höst blev det omöjligt att resa genom Jugoslavien, vilket det fortfarande är, om man inte vill brottas med jugoslaviska myndigheter.

Vad har då dessa länder på Balkan och i södra Europa att vinna på att misshandla, skrämma bort och utesluta resenärer? Bara dålig propaganda och dåligt rykte för det egna landet.

Man kan förstå att det måste ligga i deras intresse att undvara illegal invandring, flyktingar från söder och öster och annat tvivelaktigt folk som man kan få problem med, men till denna kategori hör knappast skandinaver, engelsmän eller andra nordeuropéer, som av ren entusiasm och av kulturellt intresse ger sig ut på vidlyftiga tågresors vedermödor bara för att komma i kontakt med övriga delar av Europa.

Tillsammans med mig i Subotica åkte två polacker fast för att vara utan visum. De hade lagt ut betydande belopp i förväg för sin tilltänkta resa till Sofia och Istanbul och omkring i hela Turkiet men råkade nu illa ut. Han hade Inter Rail men ansåg sig inte ha råd att utsätta sig för det rumänsk-bulgariska visumgatloppet och kom alltså inte vidare. Hon hade en vanlig biljett till Sofia och inga pengar kvar för att betala återresan till Budapest, varför hon tvingades stiga av detta jugoslaviska IC-tåg innanför Ungern och lifta vidare Gud vet vart. Jag är själv Inter Rail-resenär sedan 1989, och detta skulle ha blivit min tolfte Inter Rail-resa. Då jag samtidigt i Subotica blev bestulen beslöt jag att fara hem igen innan jag blev sjuk - den planerade 30-dagars resan blev bara fyra dagar lång.

Kort sagt, Europa är på fel väg. Det håller på att bli girigare och mera omänskligt. Det är idag säkrare att resa ensam omkring i Indien än i Europa. Den lovande liberaliseringen 1989 har kommit av sig. Tågen stänger sina egna möjligheter, höjer priserna, vill göra om alla linjer till EC eller IC eller något ännu dyrare och vill göra det omöjligt för mindre rikt folk att resa, genom att ta bort möjligheten att resa nattetid sittandes i andra klass. Därmed minskar resenärerna, och tågtrafiken blir ännu mindre lönsam.

Detta vore en ytterst osund utveckling, då tåg är både det miljövänligaste, säkraste och bekvämaste sättet att resa, som till varje pris borde uppmuntras i stället för att bestraffas.

Vad är då att göra? För att rätt förstå situationen i Subotica (Jugoslavien, Serbien) måste fler detaljer givas.

Vi kom fram till Subotica klockan 5 på morgonen och väcktes då bryskt av gräns- och passpoliser. Med mig i liggvagnskupén var två trevliga japaner, som hade överkojerna, medan jag hade en underkoj. När jag inte hade visum kommenderades jag

argt av tåget. Jag tog då fram min plånbok för att visa min goda vilja och bad om ett transit-visum, då jag inte hade för avsikt att stiga av tåget förrän i Istanbul. Detta gjorde polisen bara argare. Det var sammanlagt tre olika gräns- och passpoliser i kupén samtidigt. Då jag inte ens var klädd och ändå kommenderades av tåget uppstod det en viss förvirring, och jag måste lägga ifrån mig plånboken. När jag nästa gång öppnade den (på tåget tillbaka till Budapest) var den tom - 350 kronor och 50 D-mark hade försvunnit. Min slutsats är att bara någon av kontrollanterna kan ha tagit innehållet, då jag alltid utom i det ögonblicket bar plånboken i innerfickan närmast hjärtat. Det var inte så mycket pengar men tillräckligt för att det skulle svida.

Jag och de två polackerna fick sedan vänta 4 1/2 timme i Subotica innan vi fick tillbaka våra pass och ett tåg tog oss tillbaka mot Budapest. Det var en iskall regnig morgon (14.9.1996), och på stationen fanns det knappast någon värme.

Polacken steg av tåget vid den första stationen innanför Ungern då det var ett IC-tåg och då han med sin Inter Rail-biljett var rädd för att därför råka illa ut - Subotica hade gjort honom skärrad. Den som tvingade av den polska damen av tåget (ca 35 år, blond i lång klänning och lätta sommarkläder med enkel biljett till Sofia) var den ungerska konduktören, då hon inte hade tillräckligt med pengar för att betala en biljett tillbaka till Budapest. Sofia-biljetten hade alltså kostat henne hennes sista pengar. Att hon var polsk medborgare såg jag på hennes pass. Jag försökte plädera för henne, men konduktören vägrade lyssna fastän han kunde engelska. Innan hon lämnade mig (vid den andra stationen innanför ungerska gränsen) meddelade hon att hon inte hade något annat val än att lifta tillbaka.

Senast jag var i Jugoslavien var hösten 1993, då det för första gången var omöjligt att passera. Man hänvisades då till ett telefonnummer i Budapest för visumansökan, vilket nummer sedan visade sig inte existera. Även polackerna fick här ett telefonnummer i Budapest, men det var lördag morgon, och det var långt till måndag.

I Budapest fattade jag det avgörande beslutet att avbryta resan och återvända direkt till Göteborg. Alternativet hade varit att satsa på den mödosamma omvägen Rumänien-Bulgarien, men då min resa mest var för hälsans skull - jag skulle ha träffat min bästa läkare i Istanbul - hade det varit direkt dåraktigt att fortsätta resan på de nya premisserna.

Om jag från början vetat om Jugoslaviens visumproblem hade jag från början lagt resan över Bukarest-Sofia. Genom att jag informerades fel av SJ (i vars broschyr det uttryckligen står att endast Rumänien och Bulgarien kräver visum bland Inter Rail-länder) havererade resan.

Efter hemkomsten fick jag av mina bulgariska vänner veta, att det även har hänt i Bulgarien att nordeuropéer förvägrats betala för ett transitvisum vid bulgariska gränsen trots giltigt färdbevis.

Vad man måste göra internationellt är att kräva av länder som ingår i Inter Rail-samarbetet att de måste låta Inter Rail-resenärer få passera. Annars har dessa länder (i detta fall Jugoslavien och Bulgarien) ingenting i Inter Rail-samarbetet att göra.

Om dessa länder bryter med Inter Rail-samarbetet innebär det att vägen ner till Grekland och Turkiet är stängd för Inter Rail +26, och då är dessa länder otillgängliga för Inter Rail +26 fastän de vill samarbeta.

Önskvärt är naturligtvis att Inter Rail-systemet återgår till hur det fungerade före 1993, men samtidigt kan man ju inte tvinga de latinska länderna att vara med, då de har rätt att säga nej.

Då min resa grundades på fel information från SJ borde SJ ta ansvar för detta och antingen ersätta mig för biljetten eller låta mig ha en Inter Rail-resa till godo - förutsatt att Inter Rail fungerar även i framtiden.

Första halvan av detta brev skrevs redan den 16.9 och delgavs SJ följande dag. En vecka senare bifogades andra halvan. Idag är det den 4.11.1996, och jag har ännu inte hört något från SJ.

Om SJ struntar i saken och aldrig svarar innebär det att SJ godkänner de jugoslaviska metoderna. I så fall är SJ och Sverige inte bättre än Jugoslavien.

Peter Fleming och det stora spelet

Denne bror till Ian Fleming skrev sin mest kända bok "*Bayonets to Lhasa*" om Younghusband-expeditionen 1904 till Tibet år 1960 direkt efter det tibetanska upproret 1959 och Dalai Lamas flykt från Lhasa. Det är därför inte att förvåna sig över att boken är mycket mer än bara en dokumentär över Younghusband-expeditionen.

I själva verket är Peter Fleming den förste som inser vad kineserna egentligen har gjort. Sin bok gör han till instrumentet för att låta alarmsignalen ljuda på ett litterärt och oantastligt sätt, och därmed anknyter han direkt till 1800-talets "stora spel" och inleder dess nya fas i vår egen tid.

"Det stora spelet" på 1800-talet var tävlingen mellan England och Ryssland om inflytandet i Centralasien. Det blev nästan en front mellan de båda supermakterna, vars linje gick rätt genom Persien och Afghanistan, medan engelsmännen var mycket rädda för att ryssarna skulle få fotfäste i Kashmir och Himalaya. För att hindra att ryssarna kom in i Tibet företogs Younghusband-expeditionen, som i praktiken ledde till Tibets suveräna självständighet ända fram till 1950. Överste Younghusband kom ända fram till Lhasa och fick där handelsöverenskommelser till stånd med tibetanernas regering, som utslöt både Kina och Ryssland från Tibet. Samtidigt lämnades Tibet lika orört av engelsmännen som Nepal.

1947 bröt sig Indien loss från Storbritannien, och därmed kunde England inte längre göra något för Tibet. Därmed var fältet fritt för Kina att göra med Tibet vad de ville. 1949 erövrade Mao makten i Peking, och han började genast planera invasionen av Tibet, som genomfördes följande år. Tibetarna tvingades underteckna en överenskommelse med Kina i sjutton punkter under hot om krig annars, och dessa sjutton punkter bröts den ena efter den andra under de år som följde, tills tibetanerna fick nog och gjorde uppror 1959, vilket gav Dalai Lama möjlighet att ta sig till Indien.

Peter Fleming poängterar mycket klarsynt, att den största skadan i allt detta är en allvarlig rubbning av maktbalansen i Asien. Kina har fått fältet fritt och kan göra vad de vill med hela Asien utan att någon har möjlighet att lägga hinder i vägen. Längst i sin klarsynthet går Peter Fleming i sin belysning av vilken enorm strategisk vinst Kina har gjort i och med erövringen av den tibetanska högplatån i denna nya tid av strategiska kärnvapen, från vilken högplatå långdistansrobotar kan nå praktiskt taget hela världen eller åtminstone hela Asien, då Tibet ligger precis mitt i. Varken England eller Indien förutsåg denna möjlighet och fara 1947 när Indien tilläts separera från Storbritannien, vilket endast Churchill reagerade emot, som då var fråntagen all möjlighet att göra något åt saken.

Mordet på Panchen Lama

På senare tid har till och med Dalai Lama gett uttryck åt den allmänna meningen att Panchen Lama blev mördad av kineserna i januari 1989. Vad man vet säkert i saken är detta:

Strax innan Panchen Lama lämnade Peking för att återvända till Tibet i januari 1989 hade han ett omfattande gräl med de högsta kommunistledarna i Peking. Två dagar efter att han offentligt brännmärkt kinesernas förtryck av Tibet fick han akuta smärtor i bröstet. Han kallade då den kvällen på sin läkare, men den läkaren kom inte till honom. I stället kom det en okänd sjuksköterska som gav honom en injektion. Efter denna injektion föll Panchen Lama i koma. Före soluppgången var han död, medan kineserna påstår att han fick en hjärtattack och dog följande eftermiddag.

Därefter avlivades ett antal av Panchen Lamas nära släktingar på samma sätt: de fick besök av okända sjuksköterskor, som gav dem en injektion, som gjorde att de föll i koma, varpå de dog. Därefter förklarade Kina officiellt att de också hade dött av hjärtattacker. Det torde i så fall ha varit en hel epidemi av plötsliga hjärtattacker.

Denna avrättningsmetod anses i Kina som mera human än att skjuta offret ett skott i nacken och kräva dess familj på ekonomisk ersättning för pistolkulan, om den dock samtidigt är dyrare. Framför allt är injektionsmetoden dock mera diskret och lämplig och mera diplomatiskt smidig, i synnerhet när det gäller obekväma koryfärer i hög ställning.

Vad Dalai Lama mest bekymrar sig för beträffande den nye endast 6-årige Panchen Lama, som arresterats och bortförts av kineserna jämte hans föräldrar, är att han ska försvinna in i en psykiatrisk klinik och där utsättas för droger och annan hjärntvätt.

Kinesiska fångelser lär vara de ruskigaste i världen. En sak lär dock vara ännu värre: kinesisk psykiatri.

Nya Himalayaturer del 10 : En dag i Gangtok.

Vad som mest slår an på en i Sikkim är den vänliga attityden överallt, i synnerhet från riktiga sikkimeser. Tyvärr har dessa under de senaste 20 åren uppblandats kraftigt med framför allt inflyttade nepaleser men även hinduer. Sikkimeserna och Lepchafolket, som fram till 1975 var självständiga och hade en egen monarki, har efter Indira Gandhis Indiens uppslukande av landet blivit, liksom tibetanerna i Tibet, en minoritet i sitt eget land. I denna del av världen är det bara Bhutan som ännu håller ställningarna.

Ändå är Sikkim fortfarande en av de mest trivsamma och charmerande delarna av Indien. Huvudstaden Gangtok är mindre än både Darjeeling och Kalimpong men ändå väldigt bestyrst och bullersamt, och på de centrala marknaderna är trängseln och trafiken betänklig. Liksom över hela Indien slås man även i Gangtok av fenomenet, att man ingenstans på någon restaurang eller offentligt ställe kan vara i fred från den allestädes närvarande utomordentligt tjatiga och enfaldiga indiska schlagermusiken.

De tre primära utflyktsmålen från Gangtok är klostrena Phodang, Rumtek och Pemayangtse. Närmast till hands är Rumtek, som bara ligger tvärs över dalen, men det är ändå 24 kilometer dit, då dalen är djup, och bussar går bara sent på eftermiddagen, så man måste bli där över natten, och det kanske inte alltid är så bekvämt. Klostret Rumtek är säte för den andre Karmapa, abboten för en av de fyra stora ordnarna i Tibet, vars kloster i själva Tibet är Tsurpu, som bombades av flygplan till grus och flisor av kineserna. Denna ordens överhuvud tycks alltså i sin reinkarnation ha separerat sig i två

olika överhuvuden, ett fenomen som verkar lika litet logiskt som de flesta märkliga mänskliga fenomen i Indien och det religiösa Asien.

Phodang ligger 43 kilometer åt norr, men dit är vägarna besvärliga, och efter ett heldagsregn, som nu, är det omöjligt att komma dit. Det kostar bara 29 rupier med jeep, men det går även i regel bussar tidigt på morgonen. Phodang, som ligger på vägen till Mangan, erbjuder en magnifik utsikt mot Kanjenjunga från Singhik omedelbart norr om Mangan, om man har lov att bege sig dit eller gör det ändå. Phodang erbjuder bekvämare vistelseförhållanden än de flesta primitiva orter i Sikkim.

Pemayangtse är emellertid det viktigaste klostret i Sikkim, det näst äldsta och huvudklostret för alla andra. Det ligger på 2085 meters höjd och är väl det närmaste man kan komma Kanjenjunga utan bergsklättring. Det tillhör den sällsynta Nyingmapaorden, den äldsta i Tibet, instiftad av Padmasambhava på 700-talet, och strax ovanför det ligger Tashidingklostret. Båda är värda ett besök ehuru de är besvärliga att komma fram till. Bussresan från Gangtok till Gezing tar upp till åtta timmar, (man får räkna med en hel dag,) och sedan återstår det bara 6 kilometers vandring upp till Pemayangtse och en dag extra till Tashiding.

Dessa tre lockande utflyktsmöjligheter var tyvärr uteslutna för min del, dels emedan jag förlorat en dag i Darjeeling, dels emedan vädret varit dåligt, och dels emedan magen löst upp sig igen: dysenteriska utbrott infann sig tämligen nyckfullt och plötsligt när som helst med bara någon sekunds förvarning, och utbrotten var i regel explosionsartade. Då jag följt en strikt diet och följt alla konstens regler för att undvika dylikt var det lika omöjligt att förstå orsaken till detta sabotage mot min verksamhet som att åtgärda det. Den av alla människor som då kom med ett förvånansvärt expertråd var Johannes, min enda dietexpert i Indien:

"Drick sprit, helst på tom mage. Ta det som ren medicin, ej för mycket och ej för litet. Mer än en klunk men mindre än en munfull. Börja dagen med det, när magen är som tommast, och avsluta även din dag därmed, så att allt vad du intagit under dagen neutraliseras. Whisky är det bästa, ju starkare desto bättre. Det är en vidrig medicin med bieffekter, den är inte bra för något annat utom möjligen odlandet av magsår, men du kan åtminstone fungera normalt."

Faktum är, att jag inte hade några problem i Garwhal och Kumaon, så länge min medhavda Martini och Sherry varade, men dessa tog slut i Naini Tal, och därefter började problemen. I Barauni var jag helt alkoholfri, och där kom den första fasliga förlossningen. Jag beslöt att prova Johannes råd och köpte en 75-a "*Director's Special*", en indisk whisky av god kvalitet om dock inte den bästa, för 150 rupier (30 kronor), och den smakade därefter: som terpentin med tillsats av tvål och sirap. Som medicin var den vidrig tillräckligt.

Johannes ville inte denna gång att det skulle framgå ur "Fritänkaren" var i Indien han befann sig, då "Fritänkaren" ju även nu utkommer i Indien på engelska; men detta är redan reseskildringens 10-e avsnitt, varför det kommer ut tidigast till sommaren '96, då han säkert är någon annanstans. Han var i bättre form nu, han hade låtit sitt hår växa ut igen, han gick klädd i buddhistiska munkkläder och bar mörka glasögon på dagen: en mycket exotisk uppenbarelse bland många andra sådana i Gangtok och Sikkim, som mycket väl kan bli nästa hippie-paradis. Det finns en stark rörelse i Sikkim för oberoende från Indien, men att Indien skulle släppa Sikkim fritt är otänkbart så länge Kina är kvar i Tibet. Om Indien släppte Sikkim skulle Kina med stor sannolikhet forcera in sig dit i stället med ännu värre resultat för Sikkim än med indisk närvaro.

Johannes hade ringt till mig i Göteborg från Kathmandu och redan då meddelat att han skulle invänta mig i Gangtok. Då detta var en så viktig anhalt på min resa beslöt jag

därför i Naini Tal att uppskjuta Nepal tills vidare för att i stället tidigare fara till Darjeeling och Sikkim. Vi fick nu en hel dag för oss själva i Gangtok, som mest tillbringades bakom slutna förhängen inne på skumma restauranger och tesjapp; men han visade mig även det finaste hotellet i staden, *Tashi Delek*, med makalös utsikt från terassen över hela staden. Ett dygn där kostar 2500 rupier och inkluderar då alla måltider och allt annat. Miljonärer kan således bo bekvämt även i Gangtok.

När vi avhandlat det mesta presenterade han sin stora överraskning: en dokumentation som han själv hade gjort dagen efter en tvådagarskonferens med kineser och tibetaner den 1-2 november i Kathmandu. Jag hade nästan kommit för tidigt till Gangtok för att hinna få samtalen färdigskrivna: han hade avslutat dem på torsdag för två dagar sedan, alltså dagen före min ankomst. Hade jag inte förlorat en dag i Darjeeling hade jag kommit fram till Gangtok när Johannes bläck ännu var vått.

(Dessa "samtal i Kathmandu" publicerades i Fritänkaren nr 40.)

Jag hade inte kommit ihåg namnet på mitt hotell i Gangtok ("*Blue Haven*"), men på min beskrivning hade han ändå förstått vilket det var och bett en av personalen meddela sig till honom så fort jag dök upp. Sålunda dök han upp på mitt hotell i ösregnet med ett illa medfaret svart paraply bara en timme efter mig och innan jag ännu hade hunnit torka.

"Och Tony?" frågade han. "Och Kim?" frågade jag. Jag förklarade, att jag hoppades att Tony skulle bli nöjd med mina ansträngningar i Darjeeling för hans räkning, medan jag tyvärr inte skulle få träffa Kim den här gången. Han var i Dharamsala. Vi hade alltså rest i kors. Men om jag återbesökte Dharamsala innan jag lämnade Indien kunde jag kanske få träffa Kim då. En sådan möjlighet var lockande och inte helt utesluten. Om det är något ställe man gärna återvänder till som älskare av den tibetanska saken så är det Dharamsala.

Jag frågade Johannes om hans munkmundering. Han förklarade att han faktiskt blivit intagen under den buddhistiska klosterregeln, som är mycket sträng och som i varje buddhistiskt kloster världen över reciteras på nytt för alla munkarna var fjortonde dag. Reglerna är de samma i varje orden, och detta klostersystem är alltså det äldsta i världen och oförändrat sedan det instiftades för nästan 2500 år sedan. Johannes kallade sig numera en "ortodox kristen buddhist", och jag måste medge att i denna roll passar han perfekt. Varför han valt Gangtok som sitt nya högkvarter förklarade han med: "Jag vill vara på plats när vägen mellan Gangtok och Gyantse öppnas för normal trafik."

När vi på kvällen intog en enkel vegetarisk måltid i en av de rysligaste syltorna i en av de mörkaste gränderna inträffade en lustig episod. Det finns ingen som jag kan prata musik med som Johannes. Vi satt just och diskuterade den erbarmliga indiska schlagermusiken, som inställsamt jamade i våra öron till öronbedövande dunka-dunkrytmer, och Johannes hann precis säga: "Medge ändå att den här musiken med sin genomgripande melodik står på en skyhögt högre nivå än den hysteriskt skrikiga ihjäl förstärkta vulgärpopulärmusiken från västvärlden," när det plötsligt blev strömavbrott i hela staden, och all skvalmusik överallt kom av sig totalt och ersattes med den ljuvaste tänkbara tystnad. Man ser sällan Johannes glad, men nu kluckade han i mörkret och sade: "Herren är med oss! Hare Krishna!" Och utan att någon i restaurangen fattade sammanhanget deltog alla i hans munterhet. Måltiden blev sedan idealisk med alldeles tillräckliga stearinljus.

På tal om hans förvånande rekommendation av sprit så fanns det förvånansvärt många spritbutiker i Gangtok - nästan en i varje kvarter. I Almora och Naini Tal hade det funnits en i vardera staden, och spritförsäljningen där hade skett genom galler, som i en pantbank, som noggrant låstes fast som ett fängelse till kvällen. Här var alla

spritbutiker vidöppna, och inga försiktighetsåtgärder hade vidtagits för att skydda butikerna mot inbrott. "Hur tror du hinduerna erövrade Sikkim?" sade Johannes. "På samma sätt som amerikanerna lurade till sig indianernas land - med samma eldvatten som oemotståndligt betalningsmedel. Därför finns det så få sikkimeser kvar." Och exakt samma recept begagnade kineserna mot tibetanerna med den skillnaden, att exempelvis en kinesisk spritsort som "de tusen fröjdernas vin" på mycket kort tid förstörde tibetanernas njurar.

Emellertid prövade jag hans whisky-recept för magen, och det visade sig vara hundra-procentigt effektivt.

(forts. i nästa nummer)

Kort om den planerade Tibetresan i augusti 1997

Frågan har väckts varför Reting, Tsurpu, Tertrum och Nam Tso strukits ur programmet. Svaret är, att om dessa programpunkter medtagits hade resan blivit 38 dagar lång. Tyvärr fann "Läs och Res" det inte vara realistiskt att räkna med att en så lång och vidlyftig resa kunde få tillräckligt antal deltagare. 32 dagar är fortfarande inom ramen för vad som är realistiskt, och vi får i alla fall en liten tur norrut till Katsel, Ganden och Yerpa. Dessutom är chanserna stora att vi i början av augusti får vara med om en tibetansk operafestival i Lhasa, vilket vore en höjdpunkt bara det.

Dessutom slipper vi eventuella riskmoment med Aeroflot, då vi flyger med Thai i stället.

Brev från Himalaya

Johannes har haft den utomordentliga godheten att helt apropå skicka oss sina memoarer. De är korta och koncentrerade och berör i fyra kapitel löst de viktigaste delarna av hans liv: en omänsklig barndom i Finland som inte var någon barndom, hans vandringar som sjöman på de sju haven, sällsamma erfarenheter av hippie-tiden i San Francisco och hans upplevelser av Jom Kippur-kriget, bland mycket annat. Han säger att han skrivit dem för att "avliva alla tänkbara myter om mig själv". En av dessa myter som han bestämt avlivar är den att han och jag skulle vara släkt med varandra, vilket är en spännande teori som många har trott på. (Min moders flicknamn är Westerberg.) Risken är att dessa både kontroversiella och gripande memoarkapitel i stället ger upphov till fler och större myter. Den märkligaste episoden är kanske hans avslutande erotiska kapitel om Indien.

Till dessa fyra kapitel har han även bifogat små prosadikter och kortare biepisoder som lösa hugskott vid sidan om. Om vi publicerar denna samling erfarenheter i "Fritänkaren" blir det utan några avkortningar. Här är ett litet smakprov:

Beethoven av Johannes B. Westerberg.

Ingen har så högt renommé i Asien av västerländska konstnärer som Beethoven, och allra högst är det i Tibet. Det är inte hans musik som så har gripit tibetanerna utan hans personliga exempel. Han kallas ofta för en mycket större segrare än Napoleon. Ingen betydande musiker har väl någonsin varit värre handikappad än Beethoven, då han ju inte blott var döv utan dessutom hade oändliga magbesvär, tarmbesvär, leverbesvär och andra eviga sjukdomsbesvär. Det fantastiska med honom är att han besegrade allt detta och hela världen och till och med Napoleon med sin musik. Så anses det i Tibet. Det var inte den ryska vintern, det förödande kejsarvansinnet, det sviktande omdömet eller otur som knäckte Napoleon, utan det faktum att han med att göra sig till kejsare skaffade sig Ludwig van Beethoven till oförsonlig fiende. Så menar de tibetaner som vet.

Deras teori är, att genom sitt handikapp och genom sin dövhet med sina energier starkt disciplinerade och högt strävande i musikens tjänst, frigjordes extraordinära krafter hos Beethoven, som fick honom att ta ställning mot Napoleon och besegra honom i andanom. Att Beethoven var politiskt intresserad är ett faktum, och tibetanerna menar, att han inte kunnat besegra Napoleon på det andliga planet om han inte hänvisats till detta av sitt handikapp, sin dövhet, som öppnade dörren för honom just till det andliga planet.

Och teorin är inte befängd. Under det andra världskriget användes Beethovens musik av engelsmännen mot Hitler och det framgångsrikt, om man betraktar resultatet, då BBC avslutade varje aftons radioutsändningar med att spela Beethovens femte symfoni. Men allt detta vet du redan.

(Inför denna lilla essay påminner man sig att Mao på sin tid först av alla bannlyste just Beethoven och Schubert och deras musik av allt västerländskt från Kina såsom höjden av det borgerliga giftet. I Maos Kina var den enda tillåtna musiken åtta kommunistiska marscher, som hela Kina fick anledning att bli tröttare på än vad någon kanske någonsin blivit på någon enahanda musik.

Man påminner sig även, att Beethoven tog avstånd från Napoleon redan vid dennes kröning, medan Goethe aldrig gjorde det, som alltid förhöll sig beundrande till Napoleon även efter dennes fall och död, så att han till och med fortsatte bära en utmärkelse som Napoleon skänkt honom när detta bara kunde tolkas som en utmaning mot Napoleons besegrare.

En liknande malplacerad beundran som Goethe hade för Napoleon hade doktor Sven Stolpe för Adolf Hitler ända fram tills dennes krigslycka började vända sig, varefter doktor Stolpe, den mest grälsjuka och aggressiva skribenten i svensk litteraturhistoria efter Strindberg, fick svårt att bortförklara sin tidigare beundran för "geniet" Hitler. *red. anm.)*

Göteborg i november 1996.